

ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η έννοια της αμεσότητας και οι λογικές υπερβάσεις

1. Σύμφωνα με το άρθρο 82 παραγρ. 2 του Κ.Ποιν.Δικ. οι ανήλικοι παρίστανται με τους νόμιμους αντιπροσώπους, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του ΑΚ. Σύμφωνα με το άρθρο 510 του ΑΚ «η μέριμνα για το ανήλικο τέκνο είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων, οι οποίοι την ασκούν από κοινού. Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας του και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του». Σύμφωνα, τέλος, με το άρθρο 1507 του ΑΚ «γονείς και τέκνα οφείλουν αμοιβαία μεταξύ τους βοήθεια, στοργή και σεβασμό».

2. Ποιος, όμως, μπορεί να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων στα πλαίσια μιας ποινικής δίκης; Στο άρθρο 63 του Κ.Ποιν.Δικ. αναφέρεται ότι ο κύκλος των δικαιουμένων ατόμων προσδιορίζεται σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα. Για την αποζημίωση υλικής ζημίας ή για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης ορίζουν τα άρθρα 914 και 932 του ΑΚ. Στις ως άνω διατάξεις περιγράφονται οι προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης για παράσταση πολιτικής αγωγής.

3. Κατά συνέπεια μόνον οι αμέσως παθόντες ή ζημιωθέντες, [μπορεί οι δυο ιδιότητες να συμπίπτουν στο αυτό πρόσωπο], μπορούν να δηλώσουν νομότυπα παράσταση πολιτικής αγωγής, [υπό την έννοια ότι για να υπάρξει υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας του παθόντος,

πρέπει μεταξύ της αξιόποινης πράξης και του επελθόντος αποτελέσματος – βλάβης, σε βάρος του παθόντος, να υφίσταται αιτιώδης συνάφεια, να μην παρεμβάλλεται δηλ. άλλο γεγονός, στο οποίο να οφείλεται η παραγωγή της βλάβης].

4. Κατά την έννοια των παραπάνω διατάξεων αποφασιστικό κριτήριο για τον ακριβή προσδιορισμό των εκάστοτε δικαιουμένων προσώπων σε παράσταση πολιτικής αγωγής, συνιστά το στοιχείο της αμεσότητας. Μόνον δηλ. ο αμέσως παθών ή ζημιωθείς δικαιούται, και όχι πάς τρίτος στον οποίο αντανακλούν οι υλικές ή ηθικές συνέπειες της άδικης και παράνομης πράξης.

5. Έτι περαιτέρω περιορισμός, [τουλάχιστον *prima facie*], των δικαιουμένων προσώπων υφίσταται στην περίπτωση της ψυχικής οδύνης, [δυσάρεστο συναίσθημα συνεπεία θανάτου], όπου τα νομιμοποιούμενα πρόσωπα πρέπει να ανήκουν στον κύκλο της «οικογένειας» του θύματος, [νομολογιακά έχει κριθεί η ακριβής έννοια του όρου οικογένεια].

6. Η έννοια της αμεσότητας κρίνεται, όμως, καθημερινά, [επί νομολογιακού επιπέδου], ανάλογα με την εκάστοτε εκδικαζόμενη περίπτωση. Δεν υφίσταται νομοθετικά προσδιορισμένη κλίμακα, με βάση την οποία θα γίνεται αποδεκτή ή θα απορρίπτεται η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής.

7. Συνεπώς δεν είναι δυνατή η άνευ ενστάσεων διάκριση μεταξύ αντανακλαστικών συνεπειών και άμεσης ζημίας μιας αξιόποινης πράξης. Πολλώ δε μάλλον όταν σύμφωνα με τις διατάξεις του ΑΚ, [στον οποίο παραπέμπει ο Κ.Ποιν.Δικ], ο κύκλος των ενδιαφερομένων προσώπων είναι, σχετικά, ευρύς.

8. Έχει π.χ., [ενδεικτικά], κριθεί ότι η μητέρα της αποπλανηθείσης άπορης κόρης, η οποία έμεινε έγκυος μπορεί να παραστεί στο ποινικό δικαστήριο¹. Ή ο πατέρας σε δίκη ψευδορκίας, όταν τα κατατεθέντα σε βάρος της κόρης του έθιγαν την οικογενειακή τιμή και υπόληψη.² Ή ακόμη έγινε δεκτή η παράσταση πολιτικής αγωγής μεμονωμένου οδοντιάτρου σε δίκη για παράνομη άσκηση οδοντιατρικού επαγγέλματος.³

9. Με δεδομένη την μη ύπαρξη νομοθετικά προσδιορισμένου – ασφαλούς - κριτηρίου διάκρισης των συναφών περιπτώσεων το όλο ζήτημα αντιμετωπίζεται περιπτωσιολογικά. Προσπάθεια μιας πιο συστηματικής προσέγγισης στην έννοια της αμεσότητας επιχειρήθηκε στις δίκες περί εσχάτης προδοσίας, [που ακολούθησαν την μεταπολίτευση], όπου εκτιμήθηκε ότι συντρέχει άμεση ζημία όταν η παράβαση της ποινικής διάταξης είχε ως αποτέλεσμα προσβολή σε ορισμένο δικαίωμα ή συμφέρον του προσώπου, το οποίο, [δικαίωμα ή συμφέρον του], προστατεύεται από την παραβιασθείσα διάταξη.

10. Υπό την έννοια αυτή, όμως, διαμορφώνεται μια νέα, περιορισμένη, κατηγορία προσώπων, [πέραν των προβλέψεων του ΑΚ, στον οποίο παραπέμπει ο Κ.Ποιν.Δικ. για τη θεμελίωση δικαιώματος παράστασης πολιτικής αγωγής], τα οποία θα μπορούσαν να ταυτιστούν και με το υλικό αντικείμενο του εγκλήματος, [όταν αυτό είναι πρόσωπο].

¹ Βλ. σχετικά Α. Ψαρούδα-Μπενάκη «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 65.

² Βλ. σχετικά απόφαση ΑΠ 233/1960, Ποινικά Χρονικά Ι, σελ. 470.

³ Βλ. σχετικά απόφαση ΑΠ 242/1958, Ποινικά Χρονικά Η, σελ. 582, ενώ απερρίφθη η παράσταση του Προέδρου του Οδοντιατρικού Συλλόγου.

11. Η αληθής έννοια, όμως, των προαναφερθέντων αστικών διατάξεων είναι ότι παράσταση πολιτικής αγωγής μπορούν να δηλώσουν όλοι όσοι υπέφεραν προσωπικά από το έγκλημα, [που απηχεί και η θέση της Γαλλικής Ποινικής Δικονομίας].

12. Ποια είναι η έννοια της ηθικής βλάβης; Κάθε μη περιουσιακή, [μη άμεσα αποτιμώμενη σε χρήμα], ζημία των αξιών⁴ της ανθρώπινης υπόστασης, [σωματικός πόνος, ταλαιπωρία, κοινωνική έκθεση, θυμός, αγανάκτηση, ψυχική επιβάρυνση, λύπη, στεναχώρια, αγωνία, φόβος, κλπ]. Ο αντίκτυπος δηλ. στην ηθική, ψυχική ή σωματική συγκρότηση του προσώπου, ο οποίος εμφανίζεται ως άμεση συνέπεια μιας εγκληματικής πράξης.

13. Είναι προφανές ότι ο όρος της ηθικής βλάβης δεν μπορεί να περιοριστεί, [εννοιολογικά-τελολογικά και γραμματικά δεν είναι εφικτό], σε ορισμένα, μόνον, πρόσωπα, κατά πλάσμα δικαίου, στη λογική, [αυθαιρέτως εκτιμώμενων], νομικών εννοιών όπως η έννοια της αμεσότητας. Ο πατέρας ο οποίος έπαθε νευρικό κλονισμό από τη θέα του βαριά τραυματισμένου, σχεδόν διαμελισμένου, παιδιού του, δεν υφίσταται άμεση ηθική βλάβη από την εγκληματική πράξη;⁵ Αν δεν είχε τελεστεί η εγκληματική βλάβη σε βάρος του παιδιού του θα είχε υποστεί τον νευρικό κλονισμό; Παρεμβλήθηκε άλλο γεγονός, μετά την αξιόποινη πράξη, το οποίο κατέστησε την βλάβη του έμμεση; Κανένα. Το μόνο που θα μπορούσε να ειπωθεί, [φιλοσοφική αδεία και μόνον], είναι ότι αν δεν είχε παιδί δεν θα υφίστατο την όποια βλάβη. Προφανώς η αντίστοιχη θεωρητική και νομολογιακή άποψη συγγέει την προέλευση του νευρικού

⁴ Βλ. σχετικά Σ. Πατεράκη «Χρηματική ικανοποίηση ...», σελ. 248 επόμ.

⁵ όχι απαντά η Α. Ψαρούδα-Μπενάκη «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 81

κλωνισμού, [ως «εξ' αντανεκλάσεως», από την τέλεση του αδικήματος], με την πρόκληση της ζημίας με έμμεσο τρόπο. Και η Α. Ψαρούδα-Μπενάκη δέχεται την άμεση και προσωπική ζημία στις περιπτώσεις νευρικού κλωνισμού από τη βίωση του εγκλήματος εναντίον άλλου.⁶ Όταν, όμως, γίνει δεκτή η παράσταση της πολιτικής αγωγής στις παραπάνω περιπτώσεις θεμελιούται, κατ' αναλογία, δικαίωμα και σε μια σειρά, άλλων περιπτώσεων, πράγμα που αποδεικνύει και τη δογματική ασυνέπεια της τελικής θέσης της ως άνω συγγραφέως, όπως αυτή καταγράφεται στο σχετικό, [βλ. βιβλιογραφία], βιβλίο της.

14.Ο ψυχικός πόνος των γονέων να βλέπουν το τραυματισμένο, [συνεπεία εγκληματικής πράξης], παιδί τους να είναι καταδικασμένο δια βίου να βρίσκεται στο κρεβάτι και να υποφέρει πρόσθετα από ισχυρούς πόνους ή να το βλέπουν να έχει μεταβληθεί σε «φυτό», λόγω απώλειας σημαντικών λειτουργιών του σώματος του, δεν συνιστά άμεσο συναισθηματικό πόνο; [πόνος, μάλιστα, εξισούμενος με καθημερινό θάνατο].

15.Κάτω δε από το βάρος των προαναφερθέντων διατάξεων του ΑΚ, [βλ. πρώτη παράγραφο], οι φέροντες το βάρος ίασης, στήριξης, οικονομικής κάλυψης και της κοινωνικής ταλαιπωρίας του ανηλίκου παιδιού είναι οι γονείς. Για το διάστημα μέχρι την ενηλικίωση του παιδιού δεν συντρέχει άμεση ζημία και βλάβη, [σ' όλα τα επίπεδα, υλικό και συναισθηματικό], των γονέων του; Απαιτείται ειδική αιτιολόγηση για το αυτονόητο;

⁶ βλ. «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 75. Βλ. και σύμφωνη γνώμη Π. Φίλιου «Ενοχικό δίκαιο...», σελ. 111 και Δεληγιάννη-Κορνηλάκη «Ενοχικό δίκαιο...», ΙΙΙ παραγρ. 374, σελ. 243 επόμ.

16.Ορθά επισημαίνει ο Σ. Πατεράκης⁷ ότι σε ανάλογες περιπτώσεις ο ζημιώσας βλάπτει στην υγεία του όχι μόνον το άμεσο θύμα αλλά και παν τρίτο πρόσωπο στενά συνδεδεμένο με το πρώτο.⁸ Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο παρατηρείται η διαμόρφωση μιας νέας τάσης στο χώρο του Ευρωπαϊκού Δικαίου, αναγνώρισης δηλ. αξίωσης αποζημίωσης στους οικείους λόγω ηθικής βλάβης,⁹ θέση, η οποία τυγχάνει ευνοϊκής αντιμετώπισης και από μερίδα της Ελληνικής θεωρίας¹⁰ και νομολογίας.¹¹

17.Άλλωστε ποιος είναι ο λόγος της χρηματικής ικανοποίησης; Η ηθική παρηγοριά και η ψυχική ανακούφιση του παθόντος.¹² Ο κύκλος των προσώπων που πιθανώς, [κατά περίπτωση], πρέπει να τύχουν ηθικής

⁷ «Η χρηματική ικανοποίηση...», σελ. 252.

⁸ Βλ., ενδεικτικά, απόφαση Εφετείου Αθηνών 7246/1986, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1988, σελ. 134.

⁹ Βλ. σχετικά *Staudinger –Kommentar*, (Schafer), zum BGB, έκδοση 1986, παρ. 847 αριθμός 37.

¹⁰ Βλ. Ι. Καρακατσάνη σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλο, άρθρο 57. Βλ. ακόμη Α. Κρητικού «Αποζημίωση...», σελ. 326, υπό στοιχείο 933, ειδικά για τραυματισμό ανήλικου παιδιού.

¹¹ Βλ. απόφαση Εφετείου Αθηνών 6055/1989, Αρχείο Νομολογίας 1990, σελ. 776, με την οποία κρίθηκε ότι ο τραυματισμένος από αυτοκίνητο σύζυγος, που κατέστη ανίκανος για σεξουαλική συνένδρευση και για τεκνοποιία, δικαιούται χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη τόσο ο ίδιος όσο και η σύζυγος του, η οποία θεωρείται ως αμέσως ζημιωθείσα, αφού ακυρώθηκε δια παντός η σεξουαλική της ζωή και απόλαυση με το σύζυγο της καθώς και η δυνατότητα απόκτησης τέκνων. Ποιος θα αρνηθεί την ηθική βλάβη στην ως άνω σύζυγο, με ποια επιχειρήματα και με ποιο σκοπό;

¹² Βλ. σχετικά απόφαση Ολομελείας ΑΠ 519/1977, ΝοΒ 26, σελ. 182.

παρηγοριάς, [ως ιδιαίτερα στενά συνδεδεμένα – από συναισθηματικής άποψης - με το θύμα της αξιόποινης πράξης], δεν μπορεί να διαγράφεται από αόριστες νομικές έννοιες, ως λ.χ. η αμεσότητα, η εννοιολογική, μάλιστα, προσέγγιση της οποίας, στην πράξη, [θεωρητικά και νομολογικά], πόρρω απέχει από την επίσημα καταγεγραμμένη στον Ελληνικό γλωσσικό κώδικα.

18. Διότι και με άξονα προσέγγισης την αμεσότητα ποιος γονέας ανηλίκου, που υπήρξε θύμα αξιόποινης πράξης, δεν έχει αμέσως, [και κατά τρόπο αδιαμφισβήτητο], πληγεί ηθικά από το όλο γεγονός, έτσι ώστε να είναι δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής και επ'ονόματι του, δηλ. και ατομικά, τουλάχιστον για το διάστημα μέχρι την ενηλικίωση του; Αυτή η υπερβατική ερμηνεία και η χρησιμοποίηση του κριτηρίου της αμεσότητας κατά το δοκούν, [πέρα και έξω από τη λογική και την κοινωνική αναμονή], συνιστά ιδιαίτερα μελανό σημείο του Ελληνικού δικαϊκού συστήματος και δη των αναλόγων, αρνητικών, νομολογιακών τοποθετήσεων.

19.Τι επιχειρήματα επιστρατεύονται για την αντίκρουση της εδώ υποστηριζόμενης θέσης; Ότι η παράσταση πολιτικής αγωγής του τρίτου ως πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική δίκη για το αρχικό έγκλημα προσκρούει στην περίπτωση αυτή στο εξής κώλυμα: ότι ο νόμιμος λόγος ευθύνης, από τον οποίο απορρέει η αξίωση αποζημίωσης του τρίτου, [δηλ. η παράνομη προσβολή της υγείας του], δεν συμπίπτει με το αντικείμενο της ποινικής δίκης, δηλ. την πράξη που εισάγεται να δικαστεί ως παραβίαση ορισμένης ποινικής διάταξης.¹³

¹³ Βλ. Α. Ψαρούδα-Μπενάκη «Η πολιτική αγωγή...», σελ.75.

20.Πρώτη παρατήρηση: ο θεσμός της ποινικής δίκης είναι διττός-μικτός,¹⁴ τόσο προς υποστήριξη της κατηγορίας όσο και για χρηματική αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης. Δεδομένης δε της αυτοτελούς δυνατότητας κάθε θύματος μιας αξιόποινης πράξης να προσφύγει, κατά πάσα περίπτωση, στα πολιτικά δικαστήρια και δεδομένου ότι στη συντριπτική πλειοψηφία των δηλωθέντων παραστάσεων πολιτικής αγωγής το ποσόν που δηλούται ως αιτούμενο είναι συμβολικό και δεν υπερβαίνει τα 43 ευρώ, [και προς αποφυγήν πληρωμής δικαστικού ενσήμου], καθίσταται σαφές ότι το άγχος όλων των θυμάτων συνίσταται στη νόμιμη συμμετοχή τους στην ποινική δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας. Πόσες άλλωστε επιδικασθείσες αποζημιώσεις από τα ποινικά δικαστήρια εισπράχτηκαν με την προβλεπόμενη οδό;

21.Συνεπώς πρωτίστως, αν όχι αποκλειστικά, [γιαυτό και ο θεσμός της επίδοσης αστικού δικογράφου στα πλαίσια της ποινικής δίκης έχει περιέλθει σε αχρησία], το μέλημα κάθε θύματος είναι η ηθική του ικανοποίηση όχι με την επιδίκαση αποζημίωσης αλλά με την καταδίκη του υπαιτίου.^{15/16} Μόνον σε ένα δεύτερο στάδιο ικανοποιείται η αστική

¹⁴ βλ. ενδεικτικά Φ. Ανδρέου «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 17 επόμ.

¹⁵ Θέση που βρίσκει σύμφωνο και τον Φ. Ανδρέου «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 54 και την Α. Ψαρούσα-Μπενάλη «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 36 επόμ.

¹⁶ Αυτός είναι και ένας λόγος για τον οποίο προστέθηκε δεύτερη παράγραφος στο άρθρο 64 του Κ.Ποιν.Δικ., με τον ν. 2145/1993, σύμφωνα με την οποία είναι δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη και μόνο της κατηγορίας, όταν η υποχρέωση αποζημίωσης ή η ικανοποίηση ηθικής βλάβης περιορίζεται, με νόμο αποκλειστικά σε τρίτο αστικώς υπεύθυνο.

του απαίτηση: με την προσκόμιση και επίκληση της καταδικαστικής απόφασης στη διαδικασία ενώπιον του πολιτικού δικαστηρίου.

22.Δεύτερη παρατήρηση: υπό το πρίσμα της προηγουμένης παρατήρησης πρέπει να εξετασθεί αν η αξιόποινη πράξη, ως ιστορικό και υλικό γεγονός, έσχε περισσότερα του ενός «θύματα». Αν ως συνέπεια μιας άδικης και παράνομης πράξης μου επήλθε η ηθική βλάβη τρίτου προσώπου, στο οποίο δεν στόχευα άμεσα ούτε περιλαμβάνεται στην, υπό στενή, έννοια προστατευτική ρύθμιση του νόμου, ηθικά υπέχω ευθύνη. Αυτή η ηθική μου ευθύνη, εμπειρικά αντιληπτή, [και κοινωνικά αποδοκιμαστέα], δεν πρέπει να τύχει και μιας minimum νομικής απαξίας και αποδοκιμασίας; [πέραν μιας αντίληψης ιδιωτικής διαφοράς στα πλαίσια του αστικού δικαίου].

23.Από μια άλλη σκοπιά πριν από την τέλεση μιας αδικού, [εγκληματικής] πράξης, είναι δυνατή η πρόβλεψη, [και καταγράφεται καθημερινά στα πλαίσια της κοινωνικής ζωής], ως λογικά αυτονόητο-επόμενο, ότι πλην του συγκεκριμένου θύματος, η πράξη θα προκαλέσει «πόνου» και στα στενά συνδεδεμένα, με το θύμα, πρόσωπα, [ανεξάρτητα τυπικού νομικού δεσμού, αν δηλ. είναι γονείς ή ένα τρίτο πρόσωπο, π.χ. ο μοναδικός προστάτης ενός άπορου και ορφανού παιδιού]. Προς αποφυγή παρερμηνειών τονίζεται ότι ακόμη και αν η πράξη τελείται με αμέλεια, είναι κοινωνικά γνωστή και αναμενόμενη η πρόκληση του «πόνου». Γνωρίζω, δηλ., [έστω και αν θεωρώ ότι θα το αποφύγω και αποκρούω κάθε ανάλογη σκέψη], ότι π.χ. οδηγώντας ή χειριζόμενος μηχανήμα υπό την επήρεια αλκοόλ μπορεί να προκαλέσω δυστύχημα, οι συνέπειες του οποίου μπορούν να αφορούν όχι μόνον υλικές ζημιές αλλά και σωματικές βλάβες ή θάνατο τρίτων προσώπων. Στην περίπτωση αυτή κάθε «οικείο», [με την ουσιαστική έννοια και όχι με την αυστηρά νομική], πρόσωπο του θύματος θα συμπάσχει. Όσο βαρύτερα δε είναι τα

αποτελέσματα μιας πράξης τόσο βαρύτερη είναι ηθική βλάβη των «οικείων».

24.Συνεπώς τόσο για την οικονομία της δίκης όπως και για τη συνολική εκτίμηση της εικόνας μιας πράξης και όλων των αποτελεσμάτων που συμπλέκονται μαζί της, το ποινικό δικαστήριο, [κατ'αναλογία της δυνατότητας συμμετοχής στη δίκη του αστικώς υπευθύνου], μπορεί να αποτελέσει χώρο εμφάνισης και υποστήριξης των απόψεων και των αιτημάτων κάθε προσώπου που αναγκαστικά, [κατά τη λογική πορεία και την κοινωνική αναμονή], έχει υποστεί «πόνον» και δεν είναι το υλικό, [με την ευρεία ή τη στενή έννοια], αντικείμενο του εγκλήματος.

25.Όταν, μάλιστα, αναγνωρίζεται δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής για ψυχική οδύνη και επιδικάζεται χρηματική ικανοποίηση π.χ. στον σύζυγο, για τη θανάτωση της συζύγου, με την οποία τελούσε σε διάσταση τουλάχιστον από τετραετίας, και ήταν εκκρεμής στο στάδιο των διεξαγωγών αγωγή διαζυγίου ασκηθείσα από τη μετέπειτα θανούσα¹⁷ ή όταν η κρατούσα,¹⁸ θεωρητικά και νομολογιακά, άποψη δέχεται, [και ορθά], την εκ των προτέρων αποκατάσταση της μέλλουσας θετικής ζημίας, [και η ηθική βλάβη ή η ψυχική οδύνη, η οποία αποτελεί είδος της ηθικής βλάβης, μπορεί να είναι μελλοντικές], με την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης, σε νήπιο 14 μηνών,

¹⁷ Βλ. σχετικά απόφαση Εφετείου Πειραιώς 205/1995, Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου 1995, σελ. 369, 371. Την παραπάνω θέση, η οποία εκφράζεται και σε άλλες δικαστικές αποφάσεις, αποκρούει και ο Σ. Πατεράκης «Η χρηματική ικανοποίηση...», σελ. 306.

¹⁸ Βλ. αναλυτικά Σ. Πατεράκη «Η χρηματική ικανοποίηση...», σελ. 154-156 και 274-282.

γίνεται φανερό ότι δεν μπορεί να παραβλεφθεί η παρούσα, πραγματική και υφιστάμενη ηθική βλάβη. Οποιαδήποτε διαφοροποίηση δεν θα ήταν, [και δεν είναι], δογματικά συνεπής.

26.Ας αντιστρέψουμε το πρόβλημα: αν δεν είχε υπάρξει εγκληματική πράξη, [εμπειρικά αντιληπτή μεταβολή του εξωτερικού κόσμου], και δεν υφίστατο ένα πρόσωπο, επί του οποίου είχαν επιδράσει τα αποτελέσματα της πράξης θα ανέκυπτε ζήτημα παράστασης πολιτικής αγωγής του όποιου, εμφανιζομένου – νομικά – ως τρίτου, προσώπου; Δεν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του αδικήματος και του προκληθέντος «πόνου»;¹⁹ Αντανακλαστική συνέπεια είναι ο πόνος ενός γονέως από τη, μόνιμη, καθήλωση του παιδιού σε αναπηρικό αμαξίδιο λόγω ιατρικής αμέλειας; Και ποιος είναι ο ανακλαστήρας; Το ίδιο το παιδί; [υπό το πρίσμα, μάλιστα, των διατάξεων του οικογενειακού δικαίου, οι οποίες παρατίθενται στην αρχή]. Στην περίπτωση κατά την οποία στη θέση του παιδιού ήταν η ή ο σύζυγος, οι οποίοι τόσο κατά τη νομική όσο και κατά την εκκλησιαστική αντίληψη είναι εν σώμα, [«έσονται εις σάρκα μία», δεν είναι δηλ. συγγενείς], υπάρχει ανακλαστήρας; Η βλάβη του ενός δεν είναι, ταυτόχρονα, βλάβη του άλλου;²⁰ [υπό τη λογική προϋπόθεση ότι ούτε σε διάσταση «από κοίτης και τραπέζης» τελούν ούτε δίκες διαζυγίου εκκρεμούν μεταξύ τους ούτε η συμβίωση τους «διανθίζεται» από συνεχή βία, εξυβρίσεις και απειλές].

¹⁹ Βλ., όμως, και Ν. Ανδρουλάκη «Θεμελιώδεις έννοιες...», σελ. 309, υποσημ. 208, ο οποίος σημειώνει ότι ο αιτιώδης σύνδεσμος δεν λείπει και στην περίπτωση της έμμεσης ζημίας.

²⁰ Ναι σύμφωνα με την απόφαση του ΑΠ 745/1975, Ποινικά Χρονικά ΚΣΤ, (1976), σελ. 140, «παθών είναι και ο σύζυγος εκ της διαδόσεως ότι η σύζυγος του συννευρέθη μεθ'ετέρου ανδρός».

27.Ας δούμε το θέμα από μια άλλη οπτική γωνία. Σύμφωνα με την επικρατούσα αντίληψη, δικαιούμενος σε αποζημίωση «δεν είναι ο κάθε ένας που ζημιώθηκε παράνομα στην περιουσία του αλλά μόνον εκείνος του οποίου προσεβλήθη δικαίωμα ή συμφέρον που ανήκει στην σφαίρα προστασίας του κανόνα δικαίου που παραβιάστηκε. Δικαίωμα αποζημιώσεως αναγνωρίζεται μόνον στον φορέα του προσβληθέντος δικαιώματος ή συμφέροντος, που είναι αμέσως ζημιωθείς...».²¹ Η ακραία εκδοχή του παραπάνω συλλογισμού υπονοεί ευθέως ότι η έννοια της κοινωνικότητας υποσκελίζεται στην κοινωνική συμβίωση, όπου κυρίαρχο και κρίσιμο μέγεθος, [και μοναδικό μέγεθος άξιο προστασίας], αναγορεύεται η ατομικότητα. Η αναφορά στο κείμενο των ποινικών διατάξεων του φορέα, [όταν είναι φυσικό πρόσωπο συν-θιγόμενο], ενός αγαθού, είναι αναγκαία τόσο για την ασφάλεια του δικαίου και την ακριβή περιγραφή μιας πράξης όσο και για την εξακρίβωση, [δια εμπειρικής προσέγγισης], των αποτελεσμάτων μιας αξιόποινης πράξης. Αυτή, όμως, η καταγραφή του φορέα αφενός μεν δεν αναιρεί τη συμπροσβολή και άλλων προσώπων αφετέρου δε οδηγεί σε συνολικότερη και δικαιότερη σύλληψη της κοινωνικής απαξίας και των αποτελεσμάτων μιας άδικης πράξης, [η οποία ενδιαφέρει κάθε οργανωμένη κοινότητα και κάθε ποινικό δίκαιο, στη βάση, ακόμη, και της θεωρίας της εντύπωσης].

28.Και εν πάση περιπτώσει σε μια δημοκρατικά δομημένη κοινωνία, [και υπό τον όρο αυτό και μόνον], η οποία λειτουργεί με τις

²¹ Βλ. έτσι Α. Ψαρούδα-Μπενάκη «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 55. Βέβαια για την ακρίβεια στο ποινικό δίκαιο δεν υφίσταται παράβαση ποινικής διατάξεως αλλά πλήρωση αντικειμενικής υποστάσεως, βλ. σχετικά και Α. Δημάκη «Η πολιτική αγωγή ...», σελ. 1153.

ανάλογες αρχές, η αμέλεια ή ο ενδεχόμενος δόλος του δράστη, όχι μόνον για την τέλεση μιας πράξης, [τα οποία, ως στοιχεία της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, ερευνώνται], αλλά για τα, συνολικά, αποτελέσματα των ενεργειών του πρέπει, υπό κάποια έννοια, να του καταλογίζεται. Ο «καταλογισμός» αυτός μπορεί να λάβει χώρα και στα πλαίσια μιας ποινικής δίκης με την παράσταση ως πολιτικώς εναγόντων όλων των υποστάντων άμεση ζημία. Η συμμετοχή στην ποινική δίκη, [θα αντιτάξει κανείς],²² και άλλων προσώπων δεν θα επιφέρει, πιθανώς, αύξηση των ορίων, της τελικά επιβληθησομένης ποινής, με τον ψυχολογικό επηρεασμό του κρίνοντος; Η απάντηση είναι ναι, μπορεί να συμβεί. Πρώτον, όμως, τα, συνολικά, αποτελέσματα μιας πράξης πρέπει να εκτιμώνται για την ίδια την προσωπικότητα του δράστη και για τις αξιολογήσεις του, [χωρίς να φθάνουμε σε τιμώρηση του φρονήματος ή σε επιβολή ποινής λόγω των γενικότερων αξιολογήσεων του]. Δεύτερον, το ύψος της επιβλητέας ποινής αφορά την κατάρτιση και τον επαγγελματισμό ή μη των δικαστών, και το κατά πόσον εφαρμόζουν, ουσιαστικά, τον νόμο, [βλ. ενδεικτικά άρθρα 79, 83, 84 κλπ. ΠΚ].²³ Η ποιότητα και ο τρόπος της απονεμομένης δικαιοσύνης δεν μπορεί να εξοβελίσει την κοινωνική πραγματικότητα. Η αναβάθμιση της δικαιοσύνης δεν περνά μέσα από τεχνικές σκοπιμοτήτων.

²² Βλ. και Η. Γάφου «Ποινική Δικονομία», σελ. 47.

²³ Αν δηλ. μια, πιθανά συγκινησιακά φορτισμένη, παράσταση, είναι ικανή να επηρεάσει την κρίση του δικαστηρίου, [προς έκδοση απόφασης συναισθηματικά επιβαρυσμένης, με ότι αυτό συνεπάγεται], τότε κάτι σάπιο υπάρχει στο βασίλειο της Δανιμαρκίας.

29. Άλλωστε η υποχρέωση αποζημίωσης των αμέσως παθόντων, [με βάση την παραπάνω κοινωνική λογική], πρώτον θα διαχέει και θα καλλιεργεί εντονότερα την έννοια της αποτροπής²⁴ και της πρόληψης και δεύτερον θα καταστήσει πιο δίκαιο τον θεσμό της δικαιοσύνης στα μάτια των απλών πολιτών, οι οποίοι αδυνατούν να αντιληφθούν τη δικαιοσύνη πολλών ρυθμίσεων, [και επ'ονόματι των οποίων, ας μη διαφεύγει, απονέμεται η δικαιοσύνη]. Με άλλα λόγια η συμμετοχή ενός άμεσα παθόντος, [σύμφωνα με τα παραπάνω διαγραφόμενα πλαίσια], σε μια ποινική δίκη συμβάλει στη δικαίωση του, οδηγεί στην ικανοποίηση του περί δικαίου αισθήματος του και επιτρέπει τη ψυχολογική εκτόνωση του πόνου του.²⁵ Βασικό, άλλωστε, μέλημα των παθόντων είναι η τιμώρηση του δράστη και δευτερευόντως η αστική τους αποζημίωση.

30. Η γενίκευση, όμως, ίσως δεν αποδίδει με ακρίβεια την εικόνα μιας επιχειρηματολογίας. Ενδεικτικά ας δούμε το παρακάτω, πραγματικό, παράδειγμα, [ένα εκ των πολλών, τα οποία φτάνουν το τελευταίο διάστημα στα ποινικά ακροατήρια]. Σε κεντρικό Νοσοκομείο των Αθηνών, από κραυγαλέες παραλείψεις και λάθη των γιατρών έμεινε, [δια βίου πλέον], ανάπηρος, [διατηρεί μόνον τη δυνατότητα αντίληψης, αλλά όχι κίνησης και ομιλίας], στα πλαίσια μιας συνήθους μικρής επέμβασης, [η οποία ολοκληρώνεται στα εξωτερικά ιατρεία και σε χρόνο ενός πρωινού], ο Α, ετών 47, πατέρας ενός ανηλίκου και μοναδικός προστάτης της οικογένειάς του.

²⁴ Βλ. σχετικά και Β. Ζησιάδη «Πρακτικά», σελ. 66.

²⁵ Βλ. και Δ. Ιακώβου «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 33, για τα λοιπά προταθέντα στοιχεία υπέρ της διατήρησης του θεσμού.

31.Μπορεί να γίνει αποδεκτό από την κοινωνική συνείδηση ότι η σύζυγος του και το παιδί τους, δηλ. η οικογένεια το κύτταρο μιας κοινωνίας, [σ'όλα τα επίπεδα, συλλογικό, οικονομικό, ηθικό, συναισθηματικό, αναπαραγωγικό κλπ.], δεν έχουν υποστεί άμεσα ηθική βλάβη; Κλωνισμένοι ηθικά και κοινωνικά, στιγματισμένοι ψυχολογικά, οικονομικά και από απόψεως οικογενειακής ενότητας και θαλπωρής, ταπεινωμένοι και αγανακτισμένοι,²⁶ θα στερηθούν της συμμετοχής στην ποινική δίκη, [θύματα και αυτοί της ιατρικής αμέλειας], με επιχείρημα ότι ο πόνος τους, η οικονομική τους καταστροφή και η οικογενειακή τους διάλυση είναι έμμεση και εξ'αντανακλάσεως; Ποιος νομικός μπορεί να διατυπώσει, πειστικά, [χωρίς, μάλιστα, να υποστεί την άμεση λοιδορία], σε μη νομικό την έννοια της έμμεσης ζημίας στην προκειμένη περίπτωση; Και αν αυτή είναι η κοινή άποψη νομιμοποιούμεθα να αποφασίζουμε, [ως «ειδήμονες»], πέρα και έξω από τις κοινωνικές παραδοχές; Μπορεί, [και πρέπει,] ο νομικός πολιτισμός, και δη το ποινικό δίκαιο, να υποκαταστήσει θεσμούς, π.χ. την παιδεία, την οικονομία, την πολιτειακή λειτουργία, και να αναλάβει τον αποκλειστικό, και ενίοτε μεταφυσικό, ρόλο επιβολής σε μια κοινωνία αρχών λειτουργίας και δράσης; [όταν, μάλιστα, και μόνον η ύπαρξη του ποινικού δικαίου σε μια κοινωνία συνιστά απόδειξη σοβαρότατης παθογένειας].

32.Και η παραπάνω επισήμανση αποκτά άλλες διαστάσεις αν αναλογισθεί κανείς ότι έγινε δεκτή η παράσταση πολιτικής αγωγής για έργω εξύβριση «του πατρός ού τας εκδυόμενας προς κατάκλισιν θυγατέρας παρηκολούθει ο αναιρεσειών από του επί της οδού παραθύρου

²⁶ Και, σε άλλες περιπτώσεις, διακατεχόμενοι από φόβο, βλ. Δ. Σπινέλλη «Ανάγκες θύματος και μέθοδοι ικανοποίησής του», «Πρακτικά», σελ. 43.

της οικίας, ανοίγων τας γρίλιας»²⁷. Η αρχή της αναλογίας είναι αυτή που διασφαλίζει την, Συνταγματική, αρχή της ισότητας και εμπνέει την εμπιστοσύνη των πολιτών στον θεσμό της Δικαιοσύνης. Όταν, μάλιστα, το, [δια επισήμων στοιχείων],²⁸ διαφθαρμένο Ελληνικό Δημόσιο δικαιούται σε παράσταση πολιτικής αγωγής,²⁹ [του οποίου η πραγματική ηθική βλάβη είναι, στις περισσότερες φορές, ανύπαρκτη].³⁰ Τι ηθική βλάβη μπορεί να υποστεί ένας αντιπαραγωγικός, διεφθαρμένος, αναποτελεσματικός, γραφειοκρατικός, δυσκίνητος, κομματικά ελεγχόμενος οργανισμός, όπως το Ελληνικό Δημόσιο και στα όμματα ποίου ακριβώς;],³¹ η πραγματική ηθική προσβολή ενός προσώπου, [που κτίζει μέρα με την ημέρα, κομμάτι-κομμάτι, με κόπο και ιδρώτα την

²⁷ Βλ. σχετικά απόφαση ΑΠ 439/1957, Ποινικά Χρονικά 1958, σελ. 152.

²⁸ Βλ. έκθεση της «Transparency International», η οποία δόθηκε στη δημοσιότητα στο Βερολίνο, τον Αύγουστο του 2002, σύμφωνα με την οποία η χώρα μας φέρεται πρώτη, [επί Ευρωπαϊκού εδάφους], σε διαφθορά στο δημόσιο τομέα και στην πολιτική.

²⁹ Βλ. σχετικά Α. Ψαρούδα-Μπενάκη «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 136 επόμ.

³⁰ Βλ. ενδεικτικά σύμφωνη απόφαση ΑΠ 1101/1972, Ποινικά Χρονικά ΚΓ, 1973, σελ. 270, για την αδυναμία του Δημοσίου να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων επί φορολογικών παραβάσεων, έστω και προς υποστήριξη της κατηγορίας.

³¹ αλλά και στην αντίστροφη περίπτωση, μιας δημόσιας διοίκησης αποτελεσματικής, μη υποκειμένης σε κομματικό έλεγχο, πλήρως ευθυγραμμισμένης με τις αρχές της νομιμότητας, ποια ηθική βλάβη μπορεί να υποστεί; Ποιος είναι ο αμέσως παθών και γιατί; Τι πλήττεται; Η φήμη, η «εμπορική αξιοπιστία», το σήμα, το μέλλον της; Η δημόσια διοίκηση δεν κινείται ούτε στους ρυθμούς της αγοράς ούτε συνιστά εμπορεύσιμο μέγεθος. Εκτός αν η προσέγγιση γίνει με όρους πολιτικής, οπότε η αναγνώριση δικαιώματος παράστασης πολιτικής αγωγής στο δημόσιο έχει σκοπό την ενίσχυση των μηχανισμών διάχυσης και ενστάλαξης κυρίαρχης ιδεολογίας, [μακράν και πέραν νομικών συλλογισμών].

ηθική του προσωπικότητα contra στις αντιξοότητες και τους πειρασμούς της επιβίωσης και στα καθημερινά προβλήματα], θα θεωρηθεί «εξ'αντανακλάσεως»; Τότε ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, ποινική δικονομία και ανάλογες δικαστικές αποφάσεις, ως στερούμενες επαφής με την πραγματικότητα, καθίστανται, πλέον, και ύποπτες στα όμματα του μέσου πολίτη, τη συμπεριφορά του οποίου καλούνται να συν-ρυθμίσουν, [μαζί με τους άλλους θεσμούς], λειτουργώντας «ως κοινωνική μοντελιστική».³²

33.Κλασσικό παράδειγμα εισαγωγής της σκοπιμότητας στην ποινική διαδικασία είναι η δυνατότητα παράστασης της Αωνόμου Εταιρείας Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας, [ΑΕΠΙ,³³ προς την οποία εκχωρείται το δικαίωμα των μελών της για την εκμετάλλευση των έργων τους], ως πολιτικώς εναγούσης.³⁴ Με την παραπάνω εκχώρηση καθίσταται η ΑΕΠΙ αμέσως παθών και είναι δυνατή η εκχώρηση της αξίωσης για ηθική βλάβη; Για το τελευταίο σκέλος της ερώτησης δεν τίθεται θέμα ενόψει και της ρητής και κατηγορηματικής διάταξης του άρθρου 933 του ΑΚ, περί του ανεκχώρητου της σχετικής αξίωσης για

³² βλ. σχετικά V. Ferrari «Οι λειτουργίες του δικαίου», σελ. 144, επόμ. Πως θα λειτουργήσει παιδαγωγικά-«μοντελιστικά» η άποψη ότι το πολιτικό κόμμα μπορεί να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων, [βλ. απόφαση ΑΠ 531/1980, Ποινικά Χρονικά Α, σελ. 740], για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης «εκ της πράξεως της εκρήξεως εις τα γραφεία του»; Σε τι ακριβώς συνίσταται η ηθική βλάβη του – όποιου -κόμματος;

³³ Βλ. αναλυτικά Γ. Κουμάντου «Πνευματική ιδιοκτησία», σελ. 258. επόμ.

³⁴ Βλ. και Α. Ψαρούδα-Μπενάκη «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 140 και Δ. Καλλίνικου «Πνευματική ιδιοκτησία...», σελ. 232.

ηθική βλάβη, λόγω του αυστηρά προσωπικού χαρακτήρα της.³⁵ Για το πρώτο σκέλος λεκτέα τα εξής: Το τεκμήριο αμεσότητας πως υλοποιείται στην προκειμένη περίπτωση; Ποιος είναι αυτός που «υποφέρει προσωπικά»,³⁶ από τη βίωση της εγκληματικής πράξης; Πως υπεισέρχεται, [πλάσματι δικαίου], μια ανώνυμη εταιρεία σε μια, αυστηρά, προσωποπαγή σχέση; [με παράγωγο δικαίωμα που υποδηλώνει εμμέσως παθόντα]. Είναι προφανές ότι και μόνη η ως άνω ρύθμιση εκθέτει το όλο κατασκεύασμα περί αμεσότητας. Γιαυτό και ο Ν. Ανδρουλάκης³⁷ σημειώνει ότι οι εκδοχείς της αξίωσης αποζημίωσης δεν νομιμοποιούνται ενεργητικά ως πολιτικώς ενάγοντες.³⁸

34.Συναφές είναι το παράδειγμα του Κώδικα περί Δικηγόρων, στο άρθρο 40, παραγρ. 4 του οποίου, προβλέπεται η δυνατότητα παράστασης του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου ως πολιτικώς ενάγοντος σε περίπτωση κατά την οποία κάποιο πρόσωπο αντιποιείται τη δικηγορική ιδιότητα. Σημειώνεται, βέβαια, ότι η παράσταση πολιτικής αγωγής είναι μόνον προς υποστήριξη της κατηγορίας. Τότε, όμως, κατ'αναλογία, θα έπρεπε να αναγνωρίζεται δικαίωμα προς υποστήριξη της κατηγορίας,

³⁵ Βλ., ενδεικτικά, Σ. Πατεράκη «Η χρηματική ικανοποίηση...», σελ. 255 επόμενα. Τα αυτά γίνονται δεκτά στο χώρο του Γερμανικού δικαίου, [βλ. σχετικά 847 Γερμ. ΑΚ σε συνδυασμό με 253, 261 Γερμ. Κ.Πολ.Δικ.] και στο χώρο του Ελβετικού δικαίου, [ο Ελβετικός ΑΚ αποτέλεσε το πρότυπο για τη διάταξη του άρθρου 57 του Ελληνικού ΑΚ]. Αντίθετα στη Γαλλική έννομη τάξη, όπου δεν υφίστανται ανάλογες διατάξεις, [της 933], γίνεται δεκτό ότι π.χ. οι κληρονόμοι του θύματος μπορούν να ζητήσουν χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη, την οποία υπέστη το ίδιο το θύμα.

³⁶ Βλ. σχετικά Ν. Ανδρουλάκη «Θεμελιώδεις έννοιες...», σελ. 307.

³⁷ «Θεμελιώδεις έννοιες...», σελ. 308.

³⁸ Βλ. σχετικά και Βούλευμα ΑΠ 913/1989, Ποινικά Χρονικά Μ, 1990, σελ. 262.

[τουλάχιστον], σ'όλες τις παραπάνω περιπτώσεις. Αυτή η εξαιρετική πρόβλεψη, [η οποία παραπέμπει σε συντεχνιακή αντίληψη], αποδεικνύει ότι το κριτήριο της αμεσότητας υπόκειται σε συστολή, διαστολή και εφελκυσμό ανάλογα με τη δυνατότητα πολιτικής – ή άλλου είδους - πίεσης.

35.Έτερο παράδειγμα, που εκθέτει τη σχετική αρχή της αμεσότητας. Σε ομόρρυθμη, [ως εκ περισσού τονίζεται η έκφραση προσωπική], εταιρεία ο ένας εταίρος-διαχειριστής υπεξαιρεί χρήματα από το ταμείο. Μπορεί ο θιγόμενος ομόρρυθμος εταίρος να προσφύγει στην ποινική δικαιοσύνη δηλώνοντας παράσταση πολιτικής αγωγής; Όχι απαντά η, [σχεδόν πάγια, πράγμα που καθιστά την αναφορά σχετικών αποφάσεων περιττή], νομολογία.³⁹ Δεν είναι προσωπική εταιρεία, με κύρια βάση τη σχέση μεταξύ των εταίρων; Το άμεσο και προφανές θύμα δεν είναι ο πιστός, ομόρρυθμος, [στους ώμους και στην περιουσία, και, του οποίου δομήθηκε το όλο εταιρικό συγκρότημα, μέσα από την προσωπική σχέση], εταίρος; Όχι αποφαινεται η νομολογία.⁴⁰ Να διοριστεί προσωρινή διοίκηση, η οποία να ασκήσει και τις σχετικές αξιώσεις. Και να δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής ως αμέσως παθούσα;⁴¹

³⁹ Βλ. σχετικά Φ. Ανδρέου «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 122 επόμε.

⁴⁰ Βλ. σχετικά σύμφωνη γνώμη Ν. Ανδρουλάκη «Θεμελιώδεις έννοιες...», σελ. 310.

⁴¹ Βλ. τις επικριτικές, [σύμφωνες με τις εδώ υποστηριζόμενες θέσεις], παρατηρήσεις της Α. Ψαρούδα-Μπενάκη «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 142 επόμε., [οι οποίες, όμως, δεν είναι δογματικά σύμφωνες με τη γενικότερη άποψη της ίδιας της συγγραφέως].

36. Αν το νομικό αντικείμενο – έννομο αγαθό της ποινικής διάταξης δεν επιτρέπει συν-προσβολή ατομικού αγαθού δεν είναι δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής. Σε περίπτωση πολεοδομικών παραβάσεων, αν αυτές έχουν ως άμεση συνέπεια τον περιορισμό του διπλανού ακινήτου από κάθε άποψη, [αερισμού, ηλιασμού, κλπ], δεν μειώνεται και η αξία του ή έστω δεν βλάπτεται καίρια η, κατά προορισμό, χρήση του; Συνεπώς ο ιδιοκτήτης του διπλανού – επιβαρημένου – ακινήτου δεν δικαιούται να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων; Αυτή η κρίση ότι στα αδικήματα του ΓΟΚ δεν είναι επιτρεπτή η παράσταση πολιτικής αγωγής κάθε άλλο παρά πειστική είναι, αφού αρκετές φορές η παράβαση πολεοδομικών διατάξεων επιφέρει άμεση ζημία στα όμορα ακίνητα, οι ιδιοκτήτες των οποίων, μάλιστα, προβαίνουν στις σχετικές καταγγελίες.⁴²

37. Ανάλογο πρόβλημα ανακύπτει με τις διατάξεις περί προστασίας του περιβάλλοντος. Η βιομηχανική μονάδα επεξεργασίας πλαστικών Α, [η οποία στερείται βιολογικού καθαρισμού και ειδικών φίλτρων προστασίας του περιβάλλοντος], ρίχνει τα απόβλητα της στην περιφέρεια της κωμόπολης Β, με αποτέλεσμα τη μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντος και των πηγών πόσιμου νερού στην ευρύτερη περιοχή. Ο Γ, κάτοικος της παραπάνω κωμόπολης, ο οποίος υπέστη ζημία επειδή το πηγάδι που χρησιμοποιούσε για την ύδρευση των ζώων του μολύνθηκε, [με άμεση συνέπεια τον θάνατο πολλών ζώων], δικαιούται να παραστεί, [ως άμεσα παθών], ως πολιτικώς ενάγων; Συναφές είναι το παράδειγμα της βιομηχανίας, η οποία μολύνει τη θάλασσα με τη ρίψη τοξικών

⁴² Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο ο Α. Καρράς, «Ποινικό Δικονομικό...», σελ. 419, προτείνει να ερμηνεύονται οι σχετικές, με την παράσταση πολιτικής αγωγής, διατάξεις με ευρύτητα και να εξαντλείται κάθε ερμηνευτική δυνατότητα.

αποβλήτων. Οι άμεσα πληττόμενοι, σ' όλα τα επίπεδα, κάτοικοι της περιοχής εμφάνισης της μόλυνσης, δικαιούνται σε παράσταση πολιτικής αγωγής; Η πάγια θέση της νομολογίας είναι αρνητική.⁴³ Όμως αναγνωρίζεται βάσει νόμου, [άρθρο 28 παραγρ. 7 του ν. 1650/1986], δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής στο Δημόσιο, στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, [στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε το έγκλημα], και στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.⁴⁴ Προφανώς όχι με βάση το τεκμήριο της αμεσότητας. Με τη λογική αυτή, [καθαρά πολιτικής υφής], σύντομα θα οδηγηθούμε σε μια ευρύτατη αποδοχή μας «λαϊκής αγωγής», και ανάλογης πολιτικής αγωγής, όπου το κριτήριο της αμεσότητας κάθε άλλο παρά θα ανταποκρίνεται στην εννοιολογική του διάσταση.⁴⁵

⁴³ Βλ. Ν. Κουράκη «Τα οικονομικά...», σελ. 234, για μια νομολογιακή εξαίρεση, [του Τριμελούς Πλημ/δικείου Πατρών], όπου επετράπη η παράσταση κατοίκου της περιοχής ως πολιτικώς ενάγοντος σε δίκη σε βάρος βιομηχανιών, οι οποίες ρύπαιναν το θαλάσσιο περιβάλλον. Με τη θέση αυτή συμφωνεί και ο Ν. Κουράκης «Τα οικονομικά...», σελ. 233-234, ο οποίος δέχεται ότι και στην περίπτωση προσβολής υπερατομικών εννόμων αγαθών, όπως το περιβάλλον, προκαλείται και άμεση ζημία «κατ'ιδανικόν μερίδιον εις πάντα έκαστον των ζημιουμένων». Βλ. σχετικά και απόφαση Πρωτοδικείου Μεσολογγίου 361/2002, ΝοΒ, 2002, σελ. 2042, η οποία δέχεται ότι σε ανάλογες περιπτώσεις προσβολής του περιβάλλοντος θεμελιούται βάνανση προσβολή της προσωπικότητας των περιόικων, [με ότι αυτό συνεπάγεται για την προστασία τους]. Βλ. αναλυτικά Γ. Παναγοπούλου-Μπέκα για τον «Προσδιορισμό του προστατευόμενου έννομου αγαθού υπό την ονομασία περιβάλλον», Αρμενόπουλος, ΜΗ, 1994, σελ. 251.

⁴⁴ Με αίτημα, μάλιστα, [του «πολιτικώς ενάγοντος»], «την αποκατάσταση των πραγμάτων στο μέτρο που είναι δυνατή», ως εάν τα ποινικά Δικαστήρια έχουν ανάλογη δυνατότητα.

⁴⁵ Βλ. αναλυτικά για τη δυνατότητα, [και την αναγκαιότητα], οργανώσεων και ενώσεων, [συνδικαλιστικών, επαγγελματικών, επιστημονικών, καταναλωτών, αθλητικών, κλπ], προσώπων να δηλώνουν παράσταση πολιτικής αγωγής, Α. Δημάκη «Η πολιτική

39. Στην περίπτωση της πλαστογραφίας με χρήση, πλην του φερομένου ως εκδότη, αμέσως ζημιωθείς δεν είναι και αυτός σε βάρος του οποίου χρησιμοποιήθηκε το πλαστό; Ναι απαντά ο ΑΠ στην υπ' αριθμ. 462/1987 απόφαση του,⁴⁶ νομιμοποιώντας και την παράσταση του ως πολιτικώς ενάγοντος. Υπό το πρίσμα μιας συσταλτικής ερμηνείας η βλάβη του είναι έμμεση. Γιατί γίνεται δεκτή;

40. Πριν, συνεπώς, ολισθήσουμε σε σοφίσματα, πέρα και έξω από την πραγματικότητα και μέχρι η θεωρία καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα⁴⁷ πρέπει άμεσα να ευθυγραμμισθούμε με τις εξής τρεις,

αγωγή...», σελ. 1156. Η θέση, όμως, αυτή είναι εκτεθειμένη σε ενστάσεις, [αν δηλ. σε περίπτωση προσβολής συλλογικών συμφερόντων, μπορεί η υπερκείμενη ένωση να προβεί σε δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής], σε σχέση με το, νομολογιακά, ισχύον τεκμήριο της αμεσότητας και του προσωποπαγούς χαρακτήρα της ηθικής βλάβης. Όπως παρατηρεί και ο ίδιος, [ό.π. σελ. 1163, αναπαράγοντας την κυρίαρχη άποψη στο Γαλλικό δίκαιο], «οι ενώσεις αυτές δεν είναι ούτε θύματα ούτε εισαγγελείς ... αλλά συνιστούν μια νέα κατηγορία». Αυτό, όμως, σημαίνει ότι απαιτείται μια νέα συνολική επανεκτίμηση του θεσμού της πολιτικής αγωγής. Η Γαλλική έννομη τάξη διήρυνε την έννοια του παθόντος, έτσι ώστε να είναι δυνατή η παράσταση ως πολιτικώς ενάγοντων ενώσεις προσώπων και οργανισμοί ιδιωτικού δικαίου, όπως το Ινστιτούτο Προστασίας Καταναλωτών, [για εγκλήματα νοθείας, αισχροκέρδειας, παραπλάνησης καταναλωτών κλπ], η Εταιρεία Προστασίας Περιβάλλοντος, [για αδικήματα ρύπανσης, μόλυνσης κλπ.], η Εταιρεία Προστασίας της Οικογένειας, [για αδικήματα σωματεμπορίας, μαστροπείας κλπ], βλ. σχετικά Δ. Ιακώβου «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 29. Στη χώρα μας προβλέπεται, όπως ήδη προαναφέρθηκε, ανάλογο δικαίωμα για ορισμένους επιστημονικούς συλλόγους, βλ. αναλυτικά Α. Ψαρούδα-Μπενάκη «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 141 επόμε.

⁴⁶ Βλ. Ποινικά Χρονικά ΑΖ, 1987, σελ. 451.

⁴⁷ Βλ. και Α. Δημάκη, «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 1140, για το τι δέον γενέσθαι στο μέλλον σχετικά με το θεσμό της πολιτικής αγωγής. Βέβαια η πραγματικότητα, όπως την βιώνουμε όλοι, έχει, πάντοτε, όλες τις απαντήσεις.

κοινής αποδοχής, σκέψεις, ότι δηλ. είναι επιβεβλημένη η παράσταση πολιτικής αγωγής στις περιπτώσεις βλάβης της υγείας, [του ψυχικού κόσμου συμπεριλαμβανομένου], της ζωής, της τιμής και της ακεραιότητας και στις οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις: α. του ενός συζύγου για τον άλλον, β. των γονέων, και ατομικώς, για τον χρόνο μέχρι την ενηλικίωση των τέκνων⁴⁸ και γ. όλων των στενά⁴⁹ συνδεδεμένων προσώπων με το εμφανιζόμενο, ως φορέως του εννόμου αγαθού του εγκλήματος, πρόσωπο.⁵⁰ Δεδομένου δε του μικτού χαρακτήρα της πολιτικής αγωγής, οι παραπάνω προτάσεις μπορούν να τύχουν άμεσης εφαρμογής, και να θεσμοθετηθεί η δυνατότητα των παραπάνω προσώπων να συμμετέχουν στην ποινική δίκη, τουλάχιστον προς υποστήριξη της κατηγορίας, αφού η δικαίωση του παθόντος και η ψυχική του ειρήνευση είναι βασικά στοιχεία της μιας, εκ των δυο, όψεων-φύσεων της πολιτικής αγωγής, δηλ. της ποινικής πλευράς της.

⁴⁸ *Η παραβίαση της υποχρέωσης προς διατροφή πλήττει μόνον τον ίδιο τον δικαιούχο ανήλικο; Ο γονέας, μετά του οποίου ζει ο δικαιούχος, δεν πλήττεται άμεσα; Ποιος φέρει το βάρος αναπλήρωσης της μη καταβαλλομένης διατροφής, [με ότι αυτό συνεπάγεται για την προσωπικότητα του], ποιος γίνεται αποδέκτης των παραπόνων του ανηλίκου και ποιος βιώνει, [πονά, θλίβεται και στεναχωρείται αφόρητα], τη, σχετική, καθημερινή αγωνία του;*

⁴⁹ *Με το ευρύ περιεχόμενο της εννοίας «οικογένεια», όπως αυτό προσδιορίστηκε με την απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ 762/1992, Ποινικά Χρονικά ΜΒ, (1992), σελ. 665, [άλλωστε αν αποβλέψουμε στην ένταση του πόνου, με βάση την καθημερινή εμπειρία όλων μας, μπορούμε να προσδιορίσουμε τον κύκλο των προσώπων που υφίσταται κάθε φορά άμεση βλάβη από την τέλεση μιας πράξης].*

⁵⁰ *Έτσι έγινε δεκτό ότι μπορεί να παραστεί ο πατέρας, ο οποίος εξαναγκάζεται λόγω της απαγωγής της κόρης του, να αυξήσει την προίκα για την αποκατάσταση της, βλ. απόφαση ΑΠ 440/1975, ΝοΒ ΚΓ, σελ. 1228 και ΑΠ 496/1963 ΝοΒ ΙΒ, σελ. 256.*

41.Θα αντιτάξει κανείς ότι οι παραπάνω προσεγγίσεις στερούνται δογματικής ενότητας, αφού για την τελική θέση της εργασίας επιστρατεύεται, [και, prima facie συγχέεται], η οπτική της de lege lata, με την de lege ferenda άποψη, η ποιότητα της τελικά απονεμομένης δικαιοσύνης με την ποιότητα των φερομένων ως προστατευομένων αγαθών, [π.χ. Δημόσιο], κλπ. Η απάντηση είναι απλή: όλες οι νομικές διαδρομές δεν ενδιαφέρουν ούτε αφορούν τον απλό πολίτη σε βάρος του οποίου εφαρμόζονται νόμοι και δικαστικές αποφάσεις. Το ποινικό δίκαιο στην τελική του μορφή, [όπως δηλ. γίνεται εμπειρικά αντιληπτό], πρέπει να ανταποκρίνεται στην αναμονή εκείνων για τους οποίους προορίζεται και απευθύνεται. Συνεπώς η σε πρώτη θέαση επίκληση ετερόκλητων επιχειρημάτων δεν αναιρεί τη δογματική στοίχιση: η ενιαία σύμπλεξη όλων είναι εκ των πραγμάτων αναγκαία. Το αν π.χ. σήμερα το Δημόσιο είναι διεφθαρμένο και άυριο όχι, και συνεπώς θα πρέπει να μας αφορά ιδεατά το ζήτημα, [σε απόλυτες μαθηματικές τιμές, όπου το μέγεθος προστασίας πρέπει να είναι αποφορτισμένο χαρακτηρισμών], δεν ανταποκρίνεται, τελικά, στην πραγματικότητα και στους στόχους ενός ποινικού δικαίου, πρώτιστο μέλημα του οποίου είναι η διαπαιδαγώγηση των πολιτών, η καλλιέργεια ενός κλίματος εμπιστοσύνης προς τους δικαιοκούς θεσμούς και η επιβολή ενός καθεστώτος δικαιοκρατίας. Αν κανείς θέλει να είναι σύμφωνος με το περί δικαίου αίσθημα ως αποκλείσει αμέσως τη δυνατότητα παράστασης του σημερινού Δημοσίου ως πολιτικώς ενάγοντος και ως αποδείξει κατόπιν και την υφιστάμενη ηθική βλάβη ενός «καλού και αγαθού» Δημοσίου.

42. Άλλωστε «η Πολιτεία είναι φορέας της ποινικής αξιώσεως και δεν αντιδικεί με τους πολίτες από τη θέση του διαδίκου. Γιαυτό και δεν είναι νοητή και η μονόπλευρη υποστήριξη της κατηγορίας απ' αυτή, όπως συμβαίνει με κάθε αδικηθέντα πολίτη. Αντίθετα αποστολή της Πολιτείας

είναι η διερεύνηση τόσο της ενοχής όσο και της αθωότητας του κατηγορουμένου. Το τελευταίο όμως ανάγεται στα καθήκοντα του εισαγγελέως και για το λόγο αυτό η παράσταση του Δημοσίου στην ποινική δίκη για την υποστήριξη της κατηγορίας είναι περιττή». ⁵¹

43.Ένα επιχείρημα που θα μπορούσε να επιστρατευθεί προς αντίκρουση των εδώ υποστηριζόμενων θέσεων είναι εκ της διατύπωσης της παραγρ. 1, εδ. α, του άρθρου 118 του ΠΚ, «το δικαίωμα της έγκλησης ανήκει στον άμεσα παθόντα από την αξιόποινη πράξη». Συνεπώς θα μπορούσε να ειπωθεί ότι μόνον ο έχων δικαίωμα υποβολής έγκλησης νομιμοποιείται προς δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής. Τότε, όμως, θα έπρεπε να περιοριστεί το δικαίωμα, αυστηρά, στα πλαίσια του άρθρου 118, χωρίς εξαιρέσεις και παρεκκλίσεις. Αν γίνει δεκτό ότι το άρθρο 118 δεν διαγράφει τα αποκλειστικά όρια τότε όλα τα ενδεχόμενα είναι ανοικτά, [των όσων προαναφέρθηκαν μη εξαιρουμένων]. ⁵²

44.Τονίζεται, ως εκ περισσού, ότι λυδία λίθος κάθε νομικής κατασκευής είναι η απλή λογική. Αν αυτό το βασικό αξίωμα της κοινωνικής συμβίωσης δεν καταγράφεται στα νομοθετήματα ή στις δικαστικές αποφάσεις τόσο το χειρότερο γιαυτά. Η κοινωνική πραγματικότητα ορίζει τα πλαίσια των νόμων και όχι οι τελευταίοι την πραγματικότητα. Το ότι η α ή η β δικαστική απόφαση, [δίκην νόμου και

⁵¹ Βλ. έτσι Α. Δημάκης «Η πολιτική αγωγή...», σελ. 1159.

⁵² Πρέπει δε να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει ούτε στον ΠΚ ούτε στον Κ.Ποιν.Δικ. ενότητα στην σχετική ορολογία, [π.χ. στα άρθρα 248 παραγρ. 2 και 303 παραγρ. 2 Κ.Ποιν.Δικ. αναφέρεται «εκείνος που αδικήθηκε», στο άρθρο 330 παραγρ. 1 Κ.Ποιν.Δικ. αναφέρεται η έκφραση «θύμα», όπως και στο άρθρο 77 ΠΚ, η οποία απέδωσε την λέξη παθόντος, στο άρθρο 100 παραγρ. 3 ΠΚ αναφέρεται «σ' αυτόν που αδικήθηκε», κλπ.], εκ της οποίας να είναι δυνατή η ασφαλής συναγωγή συμπερασμάτων νομοθετικής βούλησης.

εν απουσία του τελευταίου], δεν επιτρέπει παράσταση πολιτικής, αυτό ούτε τη ζώσα πραγματικότητα αλλάζει ούτε νομιμοποιεί ηθικά την, [κοινωνικά έκθετη], απόφαση.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.Ανδρέου Φ. «Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη», 2^η έκδοση, 1999.
- 2.Ανδρουλάκη Ν. «Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης», εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1994.
- 3.Γάφου Η. «Ποινική Δικονομία», τεύχος Α, έκδοση στ' Αθήναι, 1966.
- 4.Δεληγιάννη-Κορνηλάκη «Ειδικό ενοχικό δίκαιο», τόμος ι-ιι, έκδοση β, 1992.
- 5.Δημάκη Α. «Η πολιτική αγωγή κατά το Σχέδιο του νέου ΚΠΔ», Ποινικά Χρονικά ΜΕ, 1995, σελ. 1141.
- 6.Ιακώβου Δ. «Η πολιτική αγωγή εις την ποινικήν δίκην», εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1993.
- 7.Καλλίνικου Δ. «Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα», εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2000.
- 8.Καρρά Α. «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1998.
- 9.Κουμάντου Γ. «Πνευματική ιδιοκτησία», εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 5^η έκδοση, 1991.
- 10.Κουράκη Ν. «Τα οικονομικά εγκλήματα», εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1982.
- 11.Πατεράκη Σ. «Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης», εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 1995.

12.«ΠΡΑΚΤΙΚΑ Β΄ Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής», εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, 1989.

13.Φίλιου Π. «Ενοχικό Δίκαιο, ειδικό μέρος, δεύτερος τόμος, δεύτερος ημίτομος», 4^η έκδοση, εκδόσεις Α. Σάκκουλα 1998.

14.Ψαρούδα-Μπενάκη Α. «Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη», εκδόσεις Αφοι Σάκκουλα, 1982.

15.Council of Europe “The position of the victim in the framework of criminal law and procedure”, 1985.